

Az első magyar ipari folyóirat, Joó János „Hétlapok”-ja

BATÁRI GYULA

Az első ipari jellegű folyóirat Magyarországon Egerben, 1838-ban, fél évig hetenként jelent meg.

A magyar sajtótörténet még nem fordított kellő figyelmet erre az igazán jelentős folyóiratra: csupán *Ferenczy József* írt néhány sort a *Hétlapokról*.¹ *Joó János* személyével más tudományág művelői elsősorban mint rajztanárral foglalkoztak.²

Joó Szegeden született 1806-ban. A piaristák iskolájába járt, majd tanulmányainak befejeztével szülővárosában maradt, hogy gyakorlati pályákon képezze tovább magát. Maga írta *Széchenyi István*hoz intézett levelében 1831-ben: „reá adtam magamat a Rajzolás tanulására s e mellett az Építés, Asztalos, Lakatos, Esztergályos, Muzsikacsinálás, Képfaragás s több ilyes tehetségekben magamat gyakorlottam, legalább, hogy rólok alapos tudományom legyen, kivált az építésben.”³ Az asztalos mesterségben fel is szabadult. Mivel anyagi okokból tanulmányait nem folytathatta külföldön, a „haza több városaiban” igyekezett rajztudását tökéletesíteni, míg aztán 1829-ben az egri városi tanács az akkor felállított rajziskola tanárává nevezte ki.

Jártassága a kézműves mesterségekben indította arra, hogy felfigyeljen a magyarországi mesteremberek és az ipari oktatás elmaradottságára. E téren első lépése az volt, hogy 1831-ben *Széchenyi István* elé tárta egy országos művészeti társaság megalapításának a tervezetét.⁴ Célkitűzése többek között megfelelő rajz- és ipari szakiskolák, valamint egy Polytechnikum létrehozása volt. A levél azt is jelezte, hogy a Tudományos Akadémia részéről tervbe vett nagyszótár szerkesztésében az ipari és művészeti jellegű szavak összeállításával vesz részt. Szándéka az volt, hogy ezen a részterületen használt szavakat és kifejezéseket megmagyaráítsa. Ez a szójegyzéke el is készült.: a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratára ma is őrzi.⁵

A 30–40-es években számos cikket írt ipari, nemzetgazdasági és irodalmi kérdésekről: ezek különböző folyóiratokban, hírlapokban jelentek meg. Amellett az egri lyceumi nyomdát is vezette.

Joó életrajzának a felsorolt körülményeiről azért érdemes megemlékezni, mert nyilván ezek indították arra, hogy élete legjelentősebb vállalkozására határozza el magát, és kiadja a *Hétlapok Műtudomány és Egyéb Hasznos Ismeretek terjesztésére* című folyóiratot. Félévi megjelenés után kénytelen volt beszüntetni lapja kiadását: elsősorban anyagi okok miatt, valamint kellő érdeklődés hiányában.

A reformkori hangulatban 1841-ben önálló könyvben tette közzé a „honi műveltség emelésére, a művészet és ipar felvirágoztatására” vonatkozó elképzeléseit.⁶ Egy *Magyar Athenaeum* elnevezésű intézmény megalapítását is javasolta; ez korábbi elképzeléseinek továbbfejlesztése volt. Az új intézmény vezetése alá szándékozott vonni a teljes magyar felsőoktatási rendszert és a művészeti életet. Ennek keretében kiállítási lehetőséget biztosított volna művészek és iparosok számára. Nyomda, színház, könyvtár és egyéb kulturális intézmények is tartoztak volna a tervezett intézmény hatáskörébe. Joó mint építész elkészítette a *Magyar Athenaeum* épületének tervét is, amelyet könyvéhez mellékel.

1847-ben ismét kiadott egy *Hétlap* című folyóiratot.⁷ Ez a lap szintén nem volt hosszú életű az előfizetők csekély száma miatt. Tudomásunk szerint a folyóiratról egyetlen példány sem található meg a mai Magyarország területén.

A szabadságharc leverése után Joó kezdeményező kedve szűkebb keretek közé szorult. Továbbra is írt cikkeket. Ezekben az írásaiban elsősorban Eger fellendítése érdekében lépett fel.⁸ Munkálkodása ez időben terjedt ki a gazdálkodás területére. Adatok maradtak fenn arról az említésre méltó körülményről, hogy egy ideig az egri kaszinó könyvtárosa volt.⁹ Egyébként ennek a kaszinónak alapító és választmányi tagja is volt.

Joó János 1874-ben halt meg Egerben.

A „HÉTILAPOK” LÉTREJÖTTÉNEK KÖRÜLMÉNYEI

Joó János 1837-ben nyújtotta be kérvényét a Helytartó Tanácshoz egy „mútuományi” folyóirat kiadásának engedélyezése végett. A Tanács Heves és Középszolnok vármegyétől kért véleményt a folyóirat kiadásának tárgyában. A „nemes kettős vármegye” rendjei Joó János sürgető kérelme¹⁰ után végül megküldték kedvező nyilatkozatukat: „folyó esztendő December 1. Napján tartott kisebb gyűlésünkben tett alázatos ajánlásunkhoz képest ezen közhasznú czélra törekedő vállalatot Kegyesen előmozdítani s a folyamodásnak a kért engedelmet megadni méltóztasson”.¹¹ Ezután a legfelsőbb engedélyezés sem késett sokáig: „Joó János egri rajz Tanítónak legfelsőbb Helyről megengedettett, ... Mútuomány címen ... közrebocsájtani óhajtott folyóiratát”.¹²

A Helytartó Tanács elvárta a folyamodótól, hogy mellékelje a tervezett folyóirat célkitűzéseit tartalmazó tervet vagy ahogy akkor nevezték, az „alaprjz”-ot. Az itt közölt „alaprjz”, mely összefoglalja a lap lényegét, fennmaradt az Országos Levéltárban:

„Alaprjza azon Mútuományi folyóiratnak, melyet Joó János Egerben a rajzolás tanítója kiadni szándékozik.

Címje: Hétlap. Mútuományi és egyéb hasznos ismeretek terjesztésére.

Foglalata: 1^{so} szakasz. Mútuomány.

Tárgy leend mind az, mit kézi mesterség szorgalom és ipar előmozdíthat, főleg azonban, mi kézműveseknek mesterségük tökéletesítésére hasznos és szükséges lehet. Mind ezek kimerítőleg előadva s hol szükséges felvilágosító tökéletes rajzokkal is kísérve lesznek. — Figyelem leginkább azon új és hasznos találmányokra s legújabb divatú kézművekre fog fordíttatni, melyeket honunk és a külföld időnként előmutatni fog. A megjelenő rajzok olly értelmesen és tökéletes mérték szerint készíttetnek, hogy azokrul a mesteremberek a tárgyalt műveket tökéletesen elkészíthessék.

2ik szakasz. Hasznos ismeretek tára

Tartalma 1szőr Földismeret némi kiterjeszkedéssel a világ alkotmányra e részben a leg-szükségesebb felvilágosításokkal; továbbá: népek és városok, tartományok, nemzetek ismeretése főleg szorgalmi tekintetben. Ezekhez a körülmények szerint földképek is fognak adatni.

2szor, Történettudomány, főkép mesterségek és kézművek történetei, jelesebb dolgoknak feltalálások és tökéletesítések ismertetési.

3szor Kereskedés mennyire a kézműveket érdekli.

4szor Olyan cikkelyek előadásai mellyek a kézműveseknek személyi és társalkodási művelődésüket előmozdíthatják: a polgári társaságban szükséges ismereteket nyújtanak, mulattatva oktatnak, és erkölcsiségre vezérelnek, ezek alkalmas elbeszélésekben, jó példákban, és azok követésére buzdító beszédekben, levelezésekben, anekdotákban és hasonlóknak foglaltatnak.

5szőr Szokott árjegyzékek, és árszabások feltevésének helyes módja s előadása. Végre

6szor Nyelvészet: szokatlan régi és újabb magyar szavak ismertetése: főkép pedig azon szavaknak, mellyek e lapokban használtatnak, mindenkor azonnali megfejtésre.

Függelék lap. Közlő

Különféle érdekes tudósításokat adand és egyszersmind elfogad minden jelentéseket, főkép mellyek a kézműveseket illetik, valamint műtárgyak kihirdetéseit.

Ezen folyóirat megjelenne hetenként egyszer, egy íven, negyedréttben, fél ív rajzzal. A rajzok a körülményekhez képest holnaponként jóízléssel készülnek falusi úrlak és különféle városi, s kerti ékességre szolgáló épület tervrajzokkal: valamint lakoszobáknak és termeknek belső ízlésbeli elrendezését és illő bútorozását tárgyazó képekkel fognak szaporíttatni.”¹³

Joó János a *Hétlapok* első számának megjelenését 1838 elejére tervezte, azonban — feltehetően a késedelmes engedélyezés miatt — az első szám csak júliusban jelenhetett meg.¹⁴

A szerkesztő célul tűzte ki, hogy kezdéskor legalább száz előfizetőt toboroz: de ez nem sikerült. A lap megindulásakor a megrendelők száma még az ötvenet sem haladhatta meg. Joó abban reménykedett, hogy lapjának vonzó tartalma arra indítja majd az olvasókat, hogy nagy számban fizessenek elő rá. A kellő összeköttetés és propaganda hiányában azonban ez nem következett be. Előfizetőinek gárdája soha nem haladta meg a hetvennégyes létszámot.¹⁵ Csalódottan írja, hogy a kézművesek „kiket pedig vállalatom legjobban érdekelhet”,¹⁶ igen kevesen vannak az előfizetők között.

Joó János folyóirata az egri érseki lyceum nyomdájában készült,¹⁷ melyet ő vezetett és feltehetően a nyomdai munkák egy részét is ő maga végezte. Még e könnyebbség és az egri érsektől kapott támogatás ellenére sem tudta a lapot életképesé tenni. Növelte a költségeket az is, hogy: „E folyóiratnak másik osztálya a *Rajzolatok Gyűjteménye*, melly hónaponként 13—18 hüvelyk nagyságú finom rézmetszetű rajzképből, és hasonló nagyságú leírást foglaló fél ív velin lapból álland” ... „Tartalma különféle építvényeknek, mint fennálló, vagy ideális, és jó ízléssel készült egyházak, paloták, kastélyok, és városi lakházak: továbbá kerti díszítésre szolgáló épületek, mulató házak, fa- s kőhidak és hasonlóknak tervrajzai, végre lakoszobáknak, és termeknek díszítését, bútorozását és azok jóízléssel elrendezését tárgyazó rajzképek. — Kiterjeszkedik e műv tartalma egyszersmind a jelesebb főstészi, s képfaragási tárgyakra is, mennyire azok a közlendő építvények körül feltaláltatnak, és közlésre érdemesek. Ezen nagyszerű műv, melly minden két év elfolytával egy kötetet teend, és könyvtárak, rajzoló-intézetek: főleg azonban építőmesterek, földmérők és egyéb műtudósok és műkedvelők részére alkalmas és hasznos lehet.”¹⁸ A melléklet végigkísérte a folyóiratot, huszonhat alkalommal jelent meg.

A képek metszését Karacs Ferenc rézmetsző ajánlására Lehnhardt Sámuel pesti rézmetszőre bízta Joó János.¹⁹ A rajzok egy részét eredetileg Novák Dániel építész rajzolta, aki több cikket is írt a *Hétlapok*ba. Lehnhardt munkájával a szerkesztő eleinte elégedetlen volt, és az első ábrákat újra vésette, de később is megmaradt Lehnhardt mellett. A további tudósításokból is úgy értesülünk, hogy a metszeteket nem kapta meg időben. Egy utóbbi bejelentésből azonban kiderült, hogy később már elégedett volt a metsző munkájával: „mi ezen első küldemény rajzait vagy is metszéseinek tökéletességét illeti: nem kívánok annak dicsérgetésébe bocsátkozni, bár ezt méltán megtehetném, dicsérje a mív magát.”²⁰

Később Joó lehetővé tette, hogy a *Rajzolatok Gyűjteményére* az érdeklődők külön is előfizethessenek, hogy kik és hányan rendelték meg külön a melléklete arról nem maradt fenn adat. A rajzokat nemcsak a kézművesek, hanem a magasabb műveltségű és rangú emberek figyelmébe is ajánlotta: „Mindezen tervrajzok tökéletes mérték szerint kidolgozva fognak adatni, miokból minden építőmesternek, és építést kedvelőnek hasznos segédül szolgálhatnak. Azonban nem csak e nevezett mestereknek, hanem általában a műveltebb, és különösen a magasb rangú osztálynak is hasznára lehet e mív: a közlendő építvényeknél itt ott található helyes elrendelés, és jó ízlés e részbeni ideáit kinek-kinek fejlődésre segítheti, és meglehet gyakran saját hasznára is fordíthatja.”²¹ Utalt az előfizetők hazafias érzéseire is: „Fizessenek tehát elő mélyen tisztelt uraim nem csak szükségből, hanem hazafiságból is egy olly intézetnek pártolása végett, melly a haladásra tetemes haladással lehet.”

Adatok maradtak fenn arról, hogy a *Rajzolatok Gyűjteményének* konkrét hasznosítására is sor került, amennyiben a Nagykarolyi Rajziskola a *Hétlapok*-ból vette át rajzmintáit, és azokat több évig használta.²² A „Nemzeti fő iskola, N. Károlyban” valóban szerepelt az előfizetők névsorában.

Joó nagy küzdelmet folytatott azért, hogy lapját nagyobb mértékben elterjessze, a *Rajzolatok Gyűjteményét* is azért mellékelte, hogy a lap vonzóbbá váljék. Azonban az igényesebb rézmetszetek megdrágították kiadványát és a késedelmes megjelenése miatt a csekély számú előfizetők elégedetlenségét is maga után vonhatta. Kísérletezett azzal is, hogy az előfizetési árat csökkentse: „főleg csekélyebb tehetségű kézművesek tekintetéből”. A hat előfizetőt toborzók részére ingyen példányt biztosított.²³

Természetesen nehezítette a lap terjesztését az is, hogy Egerben adták ki. Valószínűleg nem voltak kellő pest-budai kapcsolatai sem. Pesti, pozsonyi vagy kolozsvári kiadás esetén bizonyára több példányt adhatott volna el, és ezáltal hosszabb időre biztosíthatta volna a *Hétlapok* megjelenését. Pesten Heckenast és Hartleben könyvárus, Debrecenben Beregszászy Pál a „rajzolás professzora” terjesztette a lapot. A hazai művelődési viszonyok sem voltak kedvezőek: ugyanis éppen az a réteg, amelynek Joó János a lapját szánta, ekkor még a legjobb esetben kalendáriumok vagy a ponyva olvasásáig jutott el. Talán, ha a Helytartó Tanács a céheket kötelezte volna — Joó kérelme szerint²⁴ — előfizetésre, akkor feltehetően tovább élhetett volna a folyóirat.

A „HÉTILAPOK” TARTALMA

A szerkesztő folyóiratát több rovatra bontotta fel. E rovatok ismertetésével válik igazán nyilvánvalóvá, hogy milyen érdekes ipari és műszaki vonatkozású ismeretanyag közvetítésére került vagy kerülhetett volna sor a lap további fennállása esetén. Jó tevékenységének jelentős részét külföldi folyóiratok cikkeinek ismertetése teszi ki. Több német, francia és angol műszaki és természettudományos jellegű lap közleményeit vette át kisebb-nagyobb változtatásokkal. E lapok egy részét az egri kaszinó könnvtárában találhatta meg, feltehetően annak a szerzeményezésébe is volt beleszólása.

A folyóirat cikkeinek nagyobb részét maga Joó János írta. Legaktívabb munkatársa Novák Dániel építész volt (akit később 1849-ben Buda ostroma után *Hentzi* tábornokkal való együttműködés vádjával kivégeztek).²⁵ Rajta kívül még *Makáry* György ügyvéd; tanár, költő és *Udvardy Cserna* János mérnök, a Tudományos Akadémia levelező tagja dolgoztak a *Hétilapok*nak.

Nem látszik érdektelennek azoknak a külföldi és néhány hazai folyóiratnak a felsorolása, amelyekből a lap anyagot átvett. A felsorolás rávilágít arra is, hogy milyen külföldi műszaki lapok kerültek be az országba ebben az időben:

Der Adler, Wien
Allgemeine Bauzeitung, Wien
Allgemeine Polytechnische Zeitung, Nürnberg
Bulletin de la Société d'Encouragement pour l'Industrie Nationale, Paris
Bulletin de la Société Industrielle de Mühlhausen
Dinglers Polytechnisches Journal, Stuttgart
Hamburger Correspondance, Hamburg
Journal de l'Académie de l'Industrie
Journal des Connaissances Usuelles et Pratiques
Journal für Möbel, Schreiner und Tapezierer
Kunst- und Gewerbeblatt, München
London Journal of Arts, London
Magazin der Neuesten Erfindungen
Mechanics Magazine
Nouveau Recueil de Décorations Intérieures, Paris
Philosophical Magazine, London
Polytechnisches Centralblatt, Leipzig

Magyar folyóiratok:

Honművész
Jelenkor
Társalkodó stb.

Tehát viszonylag elég széles volt az a folyóiratbázis, amelyre a *Hétilapok* szerkesztője támaszkodott. És természetesen rendelkezésére állt valamennyi korabeli hazai hírlap és folyóirat. Azt nehéz elképzelni, hogy Joó szerény anyagi helyzete mellett ő maga fizette volna elő ezeket. A korabeli Egerben több olyan intézmény is volt, ahová járt néhány külföldi folyóirat. Bár az is lehetséges, hogy egy-két kimondottan műszaki jellegű folyóiratot ő maga volt kénytelen megrendelni (pl. a *Magazin der Neuesten Erfindungen*).

A rovatok közül az első ígérkezett a legjelentősebbnek a *Műtudományi osztály*, amely a legtöbb ipari, műszaki vonatkozású közleményt foglalta magában. Néhány cikknek címfelsorolása jól illusztrálja, milyen érdekes műszaki, ipari jellegű anyag került be a lapba. Ilyenek például: *A hámosi-munka kezelésé-*

ről forró levegő és barnára égetett faszén használatával²⁶ vagy *Érdekes gépelyek leírása a saynerhüttei hámorban Coblenz mellett*²⁷ a cikkhez műszaki rajzok is tartoztak, amelyek a mértékek pontos megadásával hengerfúvókat ábrázoltak. Hasznos cikkek jelentek meg a lapban az asztalosok, pékek, bognárok és a szabók számára. Különösen figyelemre méltók Joó Jánosnak az asztalosok számára készített bútortervei. A kor egyik legfontosabb találmánya — amely hazánkban akkor még nem volt közelebből ismert —, a gőzmozdony is helyet kapott: *Gőz- és szállító kocsik: vasutak*.²⁸ A mozdony „gőzkocsi Burch Richard haywoodi angol erőművésznek újabb szerkezetű műve.” Joó tanulmánya a *Dingler Polytechnisches Journal* LXVIII. köt. 5. füzetében jelent meg. A cikket műszaki rajzok kísérték, amelyek mozdonyt, személyszállító kocsit és síneket ábrázoltak.

De számos cikk szerepel még a korabeli „nehézipar” fejlődéséről is: *Szerek az acél keményítésére*,²⁹ *Vas- és rézművek*,³⁰ *Az öntött vasrudaknak hordozóerejükről*,³¹ valamint *Hengerfúvók*.³²

A másik fontos rovat az ismeretterjesztő céllal létrehozott *Hasznos ismeretek tára*. A művészeti tárgykör mellett itt szintén számos ipari, gazdasági vonatkozású anyag került közlésre. Művészeti tárgyú például: *Angelo Buonarrotti mint szobrász és képiro*,³³ *Művészet haladta*,³⁴ *Nemzeti képtár*,³⁵ *Vaskorona*,³⁶ *Műtudo-mányi Intézetek Nürnbergben*.³⁷ Néhány műszaki vonatkozású cikk címe: *Egy szállító mívnek tehetsége*,³⁸ *Hasznos felvilágosítás a vasutak tárgyában*,³⁹ *Gőz erőművek*,⁴⁰ *Posztó füstékek ismerése*.⁴¹

E rovatban használta fel részlegesen Joó János az Akadémia részére készített ipari, művészeti szómagyarazatait is, mint ahogy maga írja: „Az e lapokban előforduló újabb és szokatlanabb szavaknak, és kifejezéseknek ismertetése.”⁴² Érdekes, hogy itt nemcsak idegen szavakat magyarázott meg, hanem az újabb magyar szavaknak idegen megfelelőjét is közölte. Az alábbiakban néhány példát mutatunk be:

„Anyag: matéria, mellyből valami készítettik
Vegyten: chemia
Műkirakás: Kunstausstellung.”⁴³

A *Közlő* rovat elsősorban külföldi szabadalomleírásokról referált. Ezen a területen is az elsők között jelentkezett tevékenységével. Ő maga így jelölte meg e rovat célját éppen a legfontosabbat (a szabadalmak lerövidített ismertetését) kihagyva: „Különféle érdekes tudósítások, jelentések, főképp mellyek a kézműveseket illetik, és műtárgyak kihirdetési: mellyek a lehető csekély díjért elfogadtatnak. Minden előfizetőnek tíz sort nem haladó hirdetési díj nélkül közöletik.”⁴⁴

A hirdetési lehetőséget is alig használták ki az előfizetők; néhány hazai hírlap és folyóirat reklámozására került egyszer-kétszer sor. Feltehető, hogy ezért sem kapott díjazást.

A „HÉTILAPOK” ELŐFIZETŐI

Joó János lapjában közzétette előfizetőinek névsorát, amint az korábban néhány hazai folyóiratnál szokásban volt. Az előfizetők száma igen szerény volt. Mintegy 74 személy volt a „két hazában” (Magyarország és Erdély), aki érdeklődött műszaki tárgykörök iránt és ezért némi anyagi áldozatot is hajlandó volt

hozni. Sajnos, az előfizetők között nem találjuk ott a kor legnagyobb reformereit, sem *Kossuthot*, sem *Széchenyi Istvánt*, pedig a legnagyobb magyarral személyes ismeretségben is volt. Természetesen, azt is fel kell tételeznünk, hogy az illetékeseknek nem jutott tudomására a lap létezése, nem olvasták Joónak a *Jelenkorhoz* mellékelt előfizetési felhívását.

Ismételten rá kell mutatni, hogy Joó előfizetőkként leginkább a kézművesekre és a céhekre számított. Ez utabbiak közül azonban csupán három fizetett elő: a debreceni, nagyváradai és szegedi asztalos céh. Itt ismét megemlítjük: Joó kérte a Helytartó Tanácsot, hogy lapjának előfizetését tegye számukra kötelezővé, ezzel az intézkedéssel mind a céhek, mind a szerkesztő csak jól járt volna. E kérésének megtagadása gyakorlatilag lapja megszűnését vonta maga után. Joó elképzelése szerint a céhek helyiségeinek valamiféle iparos kaszinóvá kellett volna válniuk, ahol mesterek és mesterlegények együtt képezhetnék volna tovább magukat. Sajnos, e mélységesen demokratikus elképzelés nem valósulhatott meg az ő terve szerint.

A *Hétlapokra* mindössze kilenc kézműves mesterember (asztalos, építőmester, ács, esztergályos) fizetett elő. Feltételezhető, hogy az említett kilenc közül az egriek és a szegediek személyes kapcsolat révén jutottak arra az elhatározásra, hogy megrendeljék a lapot (ezek közül az egyik szegedi Joó nevű asztalos mester rokona is lehetett).

Az úgynevezett „műszaki értelmiségiek” közül szintén kilenc vált előfizetővé, mégpedig mérnökök, építészek, valamint rajztanárok.

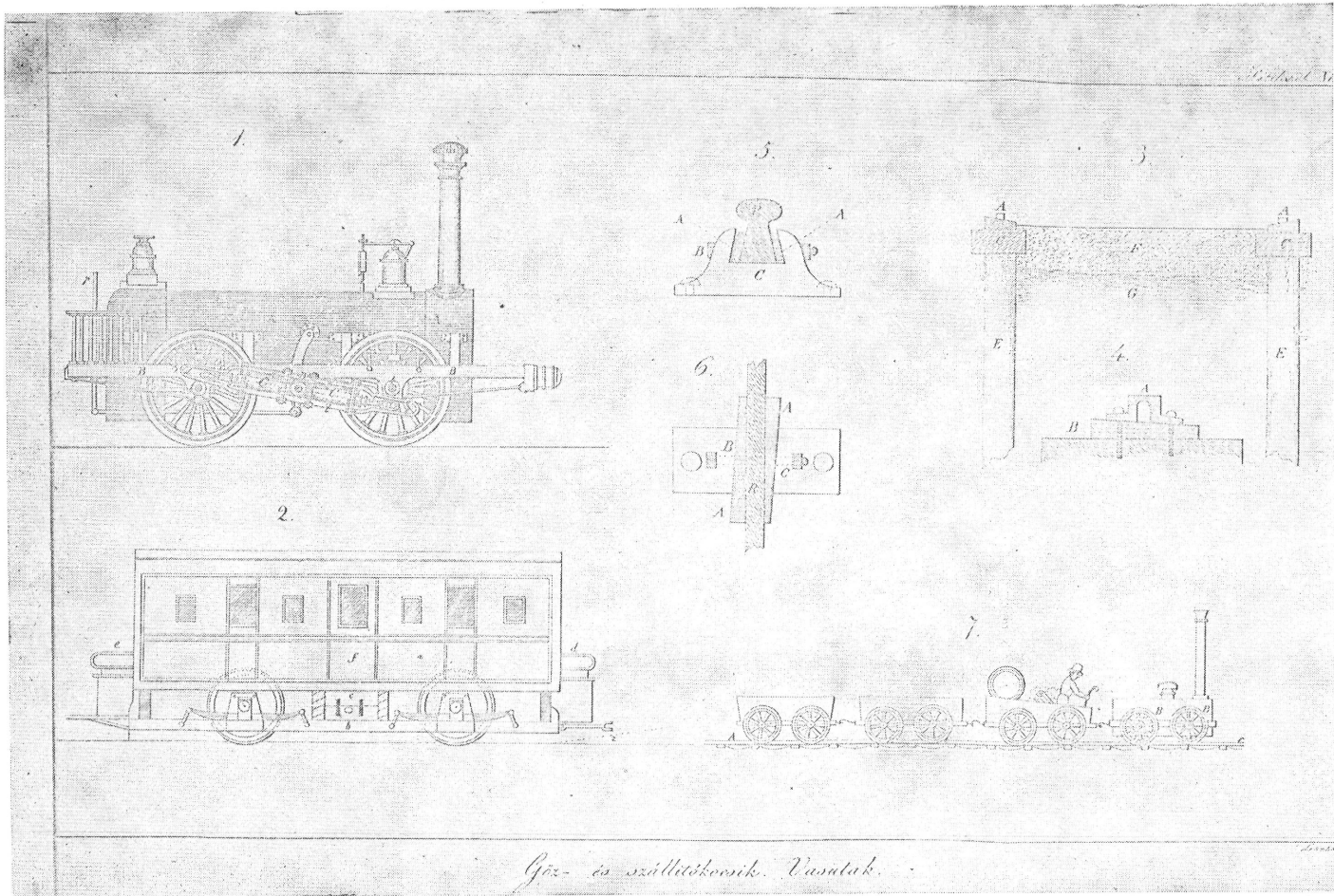
Ezzel le is zárult a tulajdonképpeni szorosabban érdekeltek felsorolása. Számuk csupán huszonegy volt. A továbbiakban azoknak az előfizetőeknek a csoportjait ismertetjük, akiknek foglalkozása nem tartozott közvetlenül a lap szakmai körébe.

Az egyik legnagyobb csoportot, szám szerint tizenegyet, a szerkesztőségek alkottak. A kaszinók, olvasóegyletek, városi és egyéb testületek összesen tizenkét példányt járattak. A papság aránya is jelentős volt, mintegy tizenöt (gondolni kell itt egri kapcsolataira). A fennmaradó előfizető csoport tagjai főurak, táblabírák, uradalmi igazgatók, ügyvédek és egyéb foglalkozásúak között oszlott meg. (Néhány személynél a szerkesztő nem jelölte meg a foglalkozást, illetve a társadalmi hovatartozást.)

Az előfizetők közül a legtöbben egriek voltak, mintegy tizennyolcan. Ezenkívül több megrendelő lakott Komáromban, Debrecenben, Kolozsvárott, Szegeden és egyéb városokban, falvakban. Erdélyből hatan rendelték meg a *Hétlapokat*.

Külföldi előfizetőt nem tart nyilván a jegyzék. Még bécsi megrendelő sem akadt, noha számos magyar tartózkodott ott, akiknek az érdeklődésére, illetve támogatására számíthatott volna. Távolmaradásuknak feltehető oka az volt, hogy bizonyára még csak tudomásuk sem volt a lapról vagy osztrák, illetve német technikai lapokat járattak és nem ismerték fel egy magyar műszaki lap megindulásának a szükségességét és jelentőségét.

A magyarországi ipari és műszaki fejlődés nagy kárára Joó képtelen volt elérni az általa célként kitűzött háromszázas előfizetői számot, de még a legelső határnak szánt százat sem, pedig éppen ennyivel szándékozott megindulni, ha ezeket az adatokat összehasonlítjuk néhány korabeli folyóirat kiadási példányszámával, például a *Regélő Pesti Divatlapok*nak 1842-ben megindulásakor 1200

Gőz- és szállítóknök. Vasútok.

Illusztrált oldal a Hétilapokban

előfizetője volt,⁴⁴ még a *Rajzolatok* is mintegy 6—700 előfizetőt tartott nyilván.⁴⁵ A *Hétlapok* kismérvű elterjedtségében találjuk meg az okot: miért nem jelenhetett meg Joó lapja félévnél tovább talán még akkor sem, ha elérte volna a százas előfizetői számot.

A *Hétlapok* utolsó füzetében a szerkesztő elkeseredett hangú folytatásos cikkében fordult a magyar társadalomhoz és pártfogóihoz további erőteljesebb támogatásért.⁴⁶ Sajnos, ez csak azokhoz jutott el, akik amúgy is megrendelték a lapot. Újólág kifejtette lapja célját és egyben mentegette az általa is jól ismert hibákért: „Előfizetőknek csekély száma nem mindenkor engedi meg a szerkesztőségnek folyóiratát szándéka szerint intéztetni.” Kifejtette: „Czélul tűztem ki a mesterségek tökéletesedését, és kézművesek művelődését egy alkalmas folyóirattal elősegíteni.” Itt tudjuk meg, hogy anyagi segítséget „az egri Érsektől nyert nemzeti hállára méltó segílyen kívül” nem kapott. Továbbá arról írt, hogy később mivel tudná megjavítani lapja nívóját: „Műtudományi folyóiratnak tökéletessé tételére szükséges volna legalább néhány műtudos, kik a szükséges tudományokkal bírván egyszersmind elég időt fordíthatnának arra, hogy a külföldi és egyéb újabb közlésre alkalmas tárgyakat külön osztályonként körülményes vizsgálat alá véve észrevételekkel megtoldanák, vagy éppen honi körülményeinkhez alkalmazva tetemes változtatásokkal (néha tán javításokkal is) bocsájtanák a közönség eleibe hibátlan rajzok kísérete mellett.”

Megtudjuk, „hogy eddig is igen fölötte sokat áldoztam, költségeimnek alig negyede pótoltatván ki”. Ezután keserűen fakadt ki: „Soha nem hittem volna azt, hogy egy 12 milliós népességű hazában mellynek majd fele magyar és nem kis része gazdag, ne találkoznék legalább 2—300 olly lelkes férfi ki nem mondom saját hasznáért, hanem a honi műszorgalom, és így közjó előmozdításáért néhány forintot kiadni nem sajnállana.”

A *Hétlapok* létrejötte kiemelkedő jelentőségű volt a korabeli Magyarországon, ugyanis előtte egyetlen folyóirat sem közölt kézművesek számára műszaki jellegű rajzokat, mintalapot, „mérték szerint” magyar nyelvű szöveg kíséretében. Csupán majd harminc évvel később a *Magyar Mérnökegyesület Közölnye* fog majd hasonló jellegű tevékenységet kifejteni, bár magasabb műveltségű rétegek felé. E tény jelentőségével a szakirodalom még nem foglalkozott behatóan. Joó János munkásságának elsősorban rajzoktatói és asztalosművészeti oldalára hívták fel a figyelmet. A *Hétlapok* és a *Rajzolatok Gyűjteménye* műszaki vonatkozású érdekességéről eddig csupán *Turányi* Kornélnak egy tanulmánya tesz említést.⁴⁷

Joó János *Hétlapokjának* az ismertetése után megállapíthatjuk, hogy ez a kezdeményezés, sikertelensége ellenére is, jelentős mozzanata a magyar sajtótörténetnek és mint ipari, műszaki jellegű lapalapítás is úttörő jelentőségű.

Jegyzetek

1. *Ferenczy József: A magyar hírlapirodalom története 1780-tól 1867-ig.* Budapest, 1876. 162. l.
2. *Voiú Pál: Joó János egri rajztanár Magyar Athenaeuma.* Bp, 1936. *Berenczné Saár Zsuzsa: A magyar rajzkultúra egri hagyományai.* = *Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyvei.* I. 1955.
3. *Viszota Gyula: Széchényi Múzeum iratai között.* = *Művészet.* 1905. 135—137. l.
4. *Viszota* i. m.
5. MTA Könyvtára Kézirattára, M. Nyelvt. 2-r. 23. sz. II. k. Joó János Mátyás: *A Rajz,*

- építő, Áts, és Asztalos műlegi szók azon rendel lévő öszveírása, á mint azok egymással öszve függésben vagynak némi megösmertetésökkel öszve írta Joó János Mátyás rajztanító Egerl en 1832k esztend. A Magyar Tudós Társaság részére. (kézir. 2-r. 28. sz. 1. 20 lev. füzve)
6. Joó János: *Nézetek a magyar nemzet műveltségi és technikai kifejlése tárgyában.* Buda, 1841.
 7. Szalády Antal: *A magyar hírlap irodalom statistikája 1780—1880-ig.* Bp. 1884. p. 80—81.
 8. Joó János: *Eszmék Eger vidékének jelenlegi alakulásáról.* Eger, 1868.
 9. Szecső Károly: *Adalékok az egri Kaszinó Könyvtára reformkori történetéhez.* = *Magy. Könyvszle.* 1969. 2. sz.
 10. OL Ht. Dep. grem. 1838—9—5.
 11. OL Ht. Dep. grem. 1838—9—5.
 12. OL Ht. Dep. grem. 1838—9—18.
 13. OL Ht. Dep. grem. 1838—9⁸ 5.
 14. *Hétlapok.* 1838. 1. sz.
 15. *A Hétlapok t. cz. Előfizetőinek névsora 1938-ban.* = *Hétlapok.* 1838.
 16. *Hétlapok.* 1838. 3. sz. 24. l.
 17. *Hétlapok.* 1838. 1. sz. 8. l.
 18. *Hétlapok.* 1838. 2. sz. 16. l.
 19. *Hétlapok.* 1838. 8. sz. 64. l.
 20. *Hétlapok.* 1838. 14. sz. 112. l.
 21. *Rajzolatok Gyűjteménye.* = *Hétlapok.* 1838. 14. sz. 111—112. l.
 22. *Szabolcsi Hedvig: Magyar bútorművesség a 18—19. század fordulóján.* Kandidátusi disszertáció. Ap., 1968. 404. l.
 23. *Hétlapok.* 1838. 9. sz. 72. l.
 24. OL Ht. Dep. grem. 1839.—9—8.
 25. *Magyar életrajzi Lexikon.* 2. köt. Bp., 1969. 303. l.
 26. *Hétlapok.* 1838. 22. sz. 172. l.
 27. *Hétlapok.* 1838. 9. sz. p. 66—67. 10. sz. 73—75. l.
 28. *Hétlapok.* 1838. 8. sz. p. 57—60. 9. sz. 65—66. l.
 29. *Hétlapok.* 1838. 11. sz. p. 84. 12. sz. 92. l.
 30. *Hétlapok.* 1838. 25. sz. 193—194. l.
 31. *Hétlapok.* 1838. 24. sz. 182—184. l., 25. sz. 195—196. l.
 32. *Hétlapok.* 1838. 9. sz. 66—67. l., 10. sz. 73—75. l.
 33. *Hétlapok.* 1838. 17—23. sz.
 34. *Hétlapok.* 1838. 15—17. sz.
 35. *Hétlapok.* 1838. 22. sz. 173—174. l., 24. sz. 188—189. l.
 36. *Hétlapok.* 1838. 12. sz. 93—94. l.
 37. *Hétlapok.* 1838. 10. sz. 77—78. l.
 38. *Hétlapok.* 1838. 11. sz. 87. l.
 39. *Hétlapok.* 1838. 11. sz. 85—86. l.
 40. *Hétlapok.* 1838. 2. sz. 15. l.
 41. *Hétlapok.* 1838. 18. sz. 143. l.
 42. *Hétlapok.* 1838. 1. sz. 7. l.
 43. *Hétlapok.* 1838. 1. sz. 7. l.
 44. *Regélő Pesti Divatlap.* 1842. 1. sz. 697—698. l.
 45. *Bisztray Gyula: Folyóirataink példányszáma és olvasóközönsége az 1840-es és 50-es években.* = *Magy. Könyvszle.* 1967. 2. sz. 179. l.
 46. *Hétlapok.* 1838. 25. sz. 196—199. l., 26. sz. 202—205. l.
 47. *Turányi Kornél: Az első műszaki és ipari szakfolyóiratok Magyarországon.* = *Magy. Könyvszle.* 1967. 3. sz. 255—258. l.

Die erste ungarische Gewerbezeitschrift, die „Hétlapok“ von János Joó's

G. BATÁRI

János Joó, der Gründer der ersten ungarischen Gewerbezeitschrift, wurde 1807 in Szeged geboren. Nach dem Abschluß seiner Mittelschulstudien erlernte er mehrere Handwerke und war bestrebt, seine Fertigkeit im Zeichnen in mehreren ungarischen Schulen zu vervollkommen. 1829 ernannte ihn der Erlauer (Eger) Stadtrat zum Zeichnungslehrer der neu gegründeten Fachschule. Bis zu seinem 1874 erfolgten Tode entfaltete er in Erlau eine vielseitige Tätigkeit.

In den 30er–40er Jahren unterbreitete er Vorschläge zur Erhöhung des Unterrichtsniveaus in den Gewerbeschulen.

Die bedeutendste Unternehmung J. Joó's war die Herausgabe der Zeitschrift „Hétlapok a Műtudomány és Egyéb Hasznos Ismeretek terjesztésére“ (Wochenblätter zur Verbreitung der gewerblichen Wissenschaften und anderer nützlicher Kenntnisse) im Jahre 1838. Die Aufgabe der Zeitschrift sollte darin bestehen, daß sie „das Handwerk fördere und das Interesse für das heimatliche Gewerbe erwecke“. Als Beilage der Zeitschrift erschien die „Sammlung von Zeichnungen“, die in Kupfer gestochene Skizzen und Entwürfe enthielt. Hier veröffentlichte Joó auch seine originellen Möbelentwürfe. Die Mehrzahl der Artikel wurden selbst von Joó geschrieben, viele Mitteilungen entnahm er aber auch den führenden deutschen, englischen und französischen Gewerbezeitschriften der Epoche. Unter den Sparten enthielt die „Gewerbwissenschaftliche Klasse“ die meisten technischen und gewerblichen Mitteilungen. Eine andere wichtige Sparte vertrat die „Sammlung gemeinnütziger Kenntnisse“, wo außer kunsthistorischen Berichten auch zahlreiche gewerbwissenschaftliche und wirtschaftliche Mitteilungen veröffentlicht wurden. Die Sparte „Berichte“ referierte über ausländische Patentbeschreibungen.

Leider mußte die Zeitschrift wegen mangelnder Unterstützung des ungarischen Publikums nach einem halben Jahr eingestellt werden. Es gab kaum hundert Abonnenten, obwohl die Zeitschrift ein hohes Niveau vertrat und die Entfaltung des ungarischen Gewerbes in hohem Grade förderte. Der Radakteur mußte das Unternehmen mit großem Verlust schließen.

Schließlich müssen wir darauf hinweisen, daß die Gründung der „Hétlapok“ im damaligen Ungarn von hoher Bedeutung war, weil früher keine Zeitschrift Zeichnungen und Entwürfe, Musterblätter „nach Maß“, mit ungarischem Begleittext veröffentlichte.